

הרהורים ביום סגריר

לטפס באיטיות — לגדל עגלות ועגלים, למכור משהו, ובמרוצת הזמן להגדיל את עדר הפרות. על המתיישב לדעת שמחיר הפרה אשר ירכוש בתנאי אשראי מקובלים, ובנוסף לזה ערכי הקרקע, המים והמספוא שהוא מגדל לסיי פוק צרכי הפרה, מסתכמים בהשקעה של 2500 ל"י והריבית בלבד על סכום זה „אוכלת" את ההכנסה מ־1000 הליטרים הראשונים של חלב שפרה זו תניב. עליו לדעת עוד שגידול עגלה או עגל במשך שנה ראשונה לחייהם כרוך בהשקעה, השווה לרווח מפרה בתקופת חליבה אחת, לכן יש להיזהר מהשתתפות במירון של השקעות מודרניות.

מן הראוי לשקול היטב אם רצוי הדבר לבנות מגדל או חפירה (בונקר) להתקנת תחמיץ, בו בזמן שהמתבן הבנוי עומד ריק, המקצרה והמכר בש טרם נתבלו וטרם החזירו את מה שהושקע בהם, ואפשר עדיין להמשיך ולהשתמש בכלים אלה כדי למלא את המתבן בשחת בקיה משובחת משטחי בעל, סגולותיה של השחת, מכל הבחינות שהן, ידועות לנו יותר מאלו של התחמיץ (במשק המושבי). אותו דבר לגבי ריצפת החריצים לעגלים. כמה עגלים חייבים לעבור את „כלוב הציפורים" הזה עד שתחזור ההשקעה היסודית בבנינו של כלוב זה? נכון אמנם שאין הקיום למשפחה מובטח מעדר בן 6 פרות בלבד, אבל ברור כמו כן שעדר כזה לא יוכל לגדול תוך תקופה קצרה עד ל־15 חולבות, על אף שאיפותיו העזות של בעל המשק, מבלי שייגרם משבר כלכלי חמור למשק כולו.

הופתעתי לשמוע בראדיו, בסגנון פסקני, על „ראצאפטים" מושלמים למבנים נוחים עבור עדר בן 20 פרות מבלי שהדובר ציין את מקורות המימון, ותוך התעלמות מוחלטת משאלת הכדאיות של השקעה כזו, שתתבסס כנראה על הלוואות בתנאי האשראי שבארץ.

תפקיד ענף הבקר בכלכלת המשק בכלל ובדברי הראשונים ציינתי שאינני רואה אפשרות לבחון כדאיות ענף הבקר במושב אלא מתוך

כאשר הגשם כופה עליך את תרדמת החורף, אין אתה נרדם בדומה לבעלי־חיים או צמחים מסויימים, אלא מתפנה למחשבה ולחשבון־נפש. אתה מסכם לעצמך מאזן עבודה ומאזן כספי של שנים מספר.

לאור הצהרותיהם השונות של בעלי מקצוע בענף הבקר אתה עומד ושואל את עצמך: באיזה עולם עבדת? באיזה עולם אתה חי עכשיו ומה עליך לעשות? האם יהיה זה נכון להשקיע כסף יקר כדי להתאים את עצמך לקראת העתיד, ואשר, לדעת אותם בעלי המקצוע, ללא השקעות אלו לא תהיה מסוגל „להיות על הגובה", לא מבחינה מקצועית ולא מבחינה כלכלית?

תוך רצון להגיע לסיכום מחשבות אלו, עלי לחלק את בעיות הענף במשק לכמה נתיבים: רק על ידי הפרדה מוחלטת ביניהם תוכל לצייר לעצמך תמונה אמיתית של הענף ותצליח להתאים אותה לתנאי משקך אתה.

כיסוד ראשון להבהרת כדאיות ענף הרפת צריכה לשמש ההכרה שאינך יכול לערוך חישוב אלטרנטיבי, תוך השוואה לענפים משקיים אחרים, כיוון שבמקרה זה ידו של ענף הבקר תהיה תמיד על התחתונה. לדעתי יש לזנוק את הכנסות המשק בכללן ולראות את ענף הבקר כעמוד שדרה, המאפשר ליתר חלקי הגוף להתקיים. אם הגעתי למסקנה זו, עלי לכוון את מחשבותי ואת מבנה הענף, בגודלו ובכלכלתו, כך שיחדור בצלעותיו לתוך המשק כולו ויבטיח יציבותו, יציבות אמנם יקרה מבחינה כספית, אבל יציבות איתנה.

מימון כינון הענף

לא אוכל לעמוד בוויכוח עם אחד אשר אצלו המימון הראשוני של ענף הבקר בא ממקורות יוצאים מגדר הרגיל, כגון — „פרוספאריטי" משנים קודמות, מירווה, משילומים, או מכל מקור הכנסה אחר, שלא מהכנסות הקרקע. מדובר כאן בענף שהמיבנה שלו נובע והופעל על ידי המוסדות המיישבים, ואשר בשלביו הראשונים הועמד על 3 פרות, ומכאן ואילך על בעל המשק

הבאתי רק דוגמאות אחדות להסברת כוונותי, אבל אפשר, ללא ספק, לתכנן ולעבד תכנית משקית לטווח ארוך מבלי לסכן את מבנה הקרקע כששני ענפי משק משלימים האחד את השני. והנה עומד לנגד עיני משק, בו חוסל ענף הבקר ובעלי ניסה להתעשר תוך תקופה קצרה מגידולי שדה קוניוקטוראליים בלבד. כעבור שנה מרדיפתו אחר העושר הארצי הנ"ל, הוא נאלץ לבקש שטחי קרקע פוריים אחרים והפך כעין „יהודי נודד" שהצליח להשחית חלקות קרקע פוריות נוספות בכפר. בסופה של פרשה מעין זו קיימת עוד האפשרות לקבל הכנסה מקרקעות כאלה ע"י מסירתן לעיבוד בעבודה זרה ולהמשיך בהשחתתן.

ענף הבקר כענף מייצב בכלכלת המשק

באחת הישיבות של אגודתנו, שנתיימה בש"נת 1955, כשדנו בבעיות האשראי למתיישבים, הבעתי את דעתי שעגל או פרה במשקו של חבר בכפר שווים בעיני יותר מאשר מניה של תעלת הסואץ. השקפה זו צריכה לשמש נר לאגודה חקלאית, אם רצונה הוא לסייע בבניית משק חקלאי איתן. רק ענף הבקר מסוגל בשעת דחק לווסת את המימון ולהבטיח את המשכיות המשק בשעת משבר, אולם בתנאי שבעל המשק ידע גם להשקיע את הרווחים שהפיק בהגדלת הענף. נדמה לי שלא אפריז אם אעז לומר שהמלוות כסף למשק חקלאי כדאי לו להסתפק בריבית נמוכה יותר (מהמקובל) כשהיקף האשראי לא יעלה על 70% מערך עדר הבקר שבאותו משק; בזאת יכול נותן האשראי לראות כעין הצמדה בערך יציב. נכון אמנם שהצעה זו אינה בתי הגשמה בתנאינו הקיימים, אבל צריך שיהיה ברור לכולנו שהלוואה הניתנת למי שאינו מקיים ענף הבקר במשקו עלולה, במקרים לא מעטים, לרדת לטמיון ואי אפשר יהיה להחזירה. נוכחנו בדבר שגם מחוץ למסגרת האגודה מצליח הגיזבר להשיג אשראי בתנאים נוחים יותר, כשהוא מייצג כפר בו מוחזק עדר בקר המונה מספר ראשים גדול יותר.

הדוגמאות שהבאתי הן רק ריפרוף קל לגבי האפשרויות השונות של כלכלת המשק, ויתכן

נקודת ראות שענף זה הוא חלק בלתי נפרד מהמשק כולו, ומשום כך יש לתכנן את היקף הענף בהתאם לגודל יחידת הקרקע, ועצם קיומו, שיאפשר התעסקות גם בגידולי ירקות או בגידולי תעשייה בעילות רבה ככל האפשר. לא נעלם מעיני יכול של ירקות סתיו אשר נזרעו על גבי שטח תלתן שזובל בזבל בקר טוב; ידוע לי שיכול זה יהיה גדול פי שניים מהיכול שיושג משטח מקביל שהיה זרע קודם לכן ירקות קיציים. ברור איפוא לכל אחד שבמקרה הנדון היתה הכנת השטח לירקות סתיו אלה זולה בהרבה, משום שהתלתן, ביבוליו הוא, באילו נשא בעול הוצאות ההכנה של השטח; מסתבר איפוא שהריווח נטו מירקות שנזרעו במחזור גידולים זה יהיה גדול מזה שיושג במקרים של זריעת ירקות סתיו על גבי ירקות קיץ.

בהודמנות זו גם אעיר ואדגיש שלדעתי אין עורכים חשבון נכון לגבי מחיר הזבל — לא לגבי הוצאות ייצורו, שהן למעשה גבוהות יותר, וכן לא לגבי ההכנסה שהוא מביא. אם הודות לזיבול בזבל האורגאני נשיג הגדלת היבול אפילו ב-25% בלבד, לעומת היבול משטח מק"ביל ללא זיבול, הרי לאחר ניכוי ההוצאות לקטיף, אסיף ושיווק של עודף יבול זה, יש לראות את התמורה הנוספת משטח זה כהכנסה נקיה.

כן אסור להתעלם במקרים כגון אלה מ„פסור לת" הכרוב או הכרובית מהשטח הזה, שמספקת למעשה את מחצית מנת המספוא הגס לעדר במשך חודש שלם בתקופת הגשמים. יתכן שהז"נה בפסולת זו גורמת לפחיתה קלה בתנובת החלב, ואפשר למנוע אותה אילו ניזונו הפרות במספוא שמקובל לראותו כמספוא ספאציפי באיבוס הפרות, כגון כרוב מספוא וכדומה, אבל הודות לשימוש בפסולת מגידולי הירקות יהיו ההוצאות לייצור ליטר חלב נמוכות בהרבה.

עקב התקרבות הגשמים אחרי אסיף הבטנים, או ירקות סתויים מוקדמים, נשארים, על פי רוב, השטחים — בלתי מעובדים למשך עונת החורף. לדעתי מוצדקת בהחלט זריעת גידולי שחת על שטחים כגון אלה, וזהו גם הפתרון האידיאלי לשדה אשר הושקה, נרמס ונתהדק בחודשי הקיץ.

השמש יוצאת מבעד לעננים ואני מפסיק את כתיבתי תוך אמונה שיתכן והדברים שהשמעתי יאירו באור נכון את מעמדו ומקומו של ענף הבקר המושבי.

אליעזר פרילינג

גן השומרון, ינואר 1965

שהנני מפגר בהשקפותי ואיני „הולך עם הזמן“, אבל עדיין אני רואה את החקלאות והקרקע המעובדת על ידי בעליה כיסוד ומקור כוח לחיינו כאן וסבורני שאם חס וחלילה נזניח את הקרקע ואת עיבודו ונמסור אותה לעיבוד לזרים, לא יארך הזמן וניאלץ למסרה למעבדיה.

בעיות הרחבת הענף במושב

ליו שעדר כזה, על פרותיו ובני-הבקר משני המינים, ימנה כ־50 ראש ויהיה צורך להרחיב את המבנים, להקים מכון חליבה, לקנות כלי עבודה וכו' כדי שעובד אחד יוכל למלא את כל העבר דות והטיפולים ביחידת עדר מוגדלת זו. פיתוח הענף עד כדי ממדים כאלה יהיה כרוך ודאי בהשקעות שימריאו עד ל־10,000 לירה, והרי ברור לכולנו שאנשי המושב טרם הצליחו „לח“ סוך“ סכומים כאלה מההכנסות בעבר. אך לא זה העיקר, כיוון שנשאלת השאלה בכל חריפותה מהו הריווח הצפוי מהשקעות כה עצומות? אם נסתפק בריבית בנקאית נורמאלית, הרי תוטל על הענף החובה להחזיר למשקיע 11 אלף לירה בשנה, לכל הפחות. ומתעוררים ספקות קשים אם אמנם ענף הבקר יהיה מסוגל לשאת בעול זה. למה, איפוא, להשקיע סכומים כה גדולים ולחייב את בעל המשק לשאת בעול כה כבד של חובות וריבית, בשעה שאין כל ביטחון שהייצר רנים שוב לא יעמדו בפני הגבלות, מיכסות ובפני חיסולים שיבואו בעקבותיהן?

ועוד דבר: שטחי הקרקע שהוקצו לפי התיכנן שלפני 15 שנה ליחידה חקלאית שוב אינם הולמים את התנאים של ימינו, כשמדובר על העלאת רמת-החיים של המתיישב החקלאי כת־ריס בפני נטישת החקלאות בכללותה. הרי עדים אנו לעזיבות הרבות בהתיישבות החדשה, ואף בהתיישבות הוותיקה מתבלט תהליך של חיסול ענף הבקר ורדיפה אחר פרנסות קלות יותר. הגיע הזמן לתכנן מחדש את מיכסות הקרקע באותם המושבים שמקיימים את ענף הבקר. כן טעונה ביקורת מיכסת המים ליחידת המשק, כי הרי כבר עכשיו, בטרם התרחבה יחידת העדר

בשנים האחרונות, ובמיוחד לפני כשנ־תיים, כשהוטלו ההגבלות על ייצור החלב, נגרמו זעזועים קשים בענף אשר גררו אחריהם צמצור מים בייצור ואף חיסול עדרים במשקים רבים. לא מעטים היו מקרי החיסול של עדרים גדולים דוקא; בעליהם של אלה הסתדרו בעבודות או פרנסות אחרות ואף נטשו את החקלאות לחלוטין ועברו לערים; תופעות מסוג זה היו שכיחות ביותר בהתיישבות הקרויה „חדשה“.

לעומת „בעלי יכולת“ אלה בפתרון המשבר בענף, שרדו במושבים שונים מתיישבים בעלי יחידות עדר קטנות, המשהים את הרחבת הענף מחמת החשש שהייצור יוגבל שוב בשנים הבאות.

בכפרים, בהם עברו בתקופת ההגבלות על מיכסות הייצור המאושרות, דיכאו את התנובה בהתאם להוראות של מוסדות שונים ועד היום אין מצליחים לחזור לממדי השיווק שלפני המשבר. אדגים עובדה זו בנתונים אחדים ממושב אביגדור, בו אני חי ומקיים את ענף בקר החלב.

לפני 3 שנים בערך היינו משווקים כ־5,000 ליטר חלב לכל פרה שעמדה (בממוצע שנתי) בעדר המושב, והנה בתשכ״ג הצטמק השיווק ל־3,600 ליטר, ואין להניח שבתשכ״ד שווקו למעלה מ־3,800 ליטר. הפחתה כזו בייצור ובשיווק השפיעה כמובן על הראנטאביליות של משקים רבים, וכתוצאה מזה גדלו החובות של חברים רבים.

כיום ממליצים על הגדלת יחידת העדר המורשית עד ל־15-20 פרות חולבות, למען שתובטח פרנסת המתיישב מענף הבקר בעיקר. מובן מא-